

Análise da aprendizaxe e memorización do léxico en galego polo alumnado castelán-falante

Learning and memorisation analysis of Galician lexicon in Spanish-speaker students

Eugenia Díaz-Caneiro, Silvia Raña-Pazos
Universidade da Coruña

Resumo

Galicia conta con dúas linguas oficiais, galego e castelán, que teñen un léxico propio que as distingue. O noso obxectivo principal é analizar a aprendizaxe e memoria do alumnado castelán-falante do léxico propio da lingua galega a través de 26 alumnos de cuarto primaria do CEIP Anxo da Garda. Os datos obtidos amosan que o alumnado presenta pouca motivación para a aprendizaxe de vocabulario en galego polo que estimamos que debemos presentarllelo encadrado nun contexto motivador que lles permita atopar palabras que xa coñecían previamente e adquirir os novos termos así como fomentar o seu emprego fóra das aulas.

Palabras chave: aprendizaxe, psicolingüística, sociolingüística, vocabulario

Abstract

Galicia has two official languages, Galician and Spanish, whose own lexica make them different. Our aim is to analyse the acquisition and memorisation of Galician lexicon by Spanish-speaker students. Our participants are a group of 26 students attending fourth year of Primary Education in Anxo da Garda school. Results show that students have a lack of motivation for learning Galician vocabulary. Thus, we do believe it should be taught using a motivating context which allows them not only to find words they already knew and discover new ones, but also to promote their usage out of the classroom.

Keywords: learning, psycholinguistics, sociolinguistics, vocabulary.

Introdución

A lingua é un dos principais recursos que todo ser humano emprega para comunicarse. Para poder facer uso de dita lingua é necesario coñecer e saber empregar certas indicacións para realizar un uso correcto da mesma. Un aspecto importante das linguas, no cal se centrará este traballo, é o léxico que as compón (López, 2010). A esencia de cada lingua é aquela parte que nos deixa poñer nome ao que vemos e ao que queremos expresar. Para adquirir ditos termos é necesario un proceso. Cando nacemos non temos ningún termo na nosa memoria, pero a medida que imos medrando, comezamos a entender que necesitamos asociar palabras a obxectos, persoas, sentimentos... (Tusón, 2003)

Nos centros educativos é labor do profesorado conseguir que o alumnado se desenvolva correctamente nas distintas formas da lingua (oral e escrita). Para iso o profesorado empregará diferentes metodoloxías e recursos que estean ao seu alcance, tendo en conta que non debe influír a súa lingua na dos seus alumnos. Deste aspecto dependerá que o alumnado comprenda e adquira de forma correcta unha lingua (Albar, 2003). Xa que a metodoloxía é o aspecto máis importante que consegue que o alumnado teña interese, ganas de descubrir e coñecer algo novo e finalmente adquirir ditos contidos e empregalos na súa vida diaria.

Como todo proceso, fixo falta tempo, un tempo que conseguiu que esta lingua se introducese no sistema educativo, que comezase a tomar importancia na literatura e nos medios de comunicación e alcanzou que o seu uso non sexa só para o rexistro informal. Actualmente o galego está entendido como a lingua propia de Galicia, e dentro do sistema educativo debe ser empregado en distintas áreas e os materiais didácticos están editados nesa mesma lingua. Desta forma, preténdese que o alumnado poida ser capaz de coñecer, adquirir e comprender para o seu posterior uso o galego como lingua (Mendoza, 2003).

Pero non só basta con iso, debemos entender a situación sociolingüística de Galicia, actualmente existe unha gran parte da poboación que provén de outros países, ben sexan os pais do futuro alumnado ao que debemos formar ou o propio alumnado que provén de outra cultura. Con isto entendemos que a lingua materna xa non vai a ser o galego, isto nalgún modo xa inflúe, en maior ou menor medida, en que o galego non vaia a ser a lingua habitual deste alumnado (Observatorio da Lingua Galega, 2008). Neste traballo tomaremos en conta este aspecto e mostraremos a influencia que teñen as familias e a lingua inicial.

Por outro lado, é necesario analizar e observar os materiais que se empregan para formar ao alumnado, neste caso estamos a referirnos aos manuais de texto que son un dos principais recursos que segue a estar presentes nas aulas. O profesorado é o que decide cómo empregar dito recurso e deberá ser competente e ter a formación necesaria para poder saber se ese recurso facilitará o

proceso de ensino – aprendizaxe, ou se empeorará ou estancará o proceso (Morante, 2005). Como se poderá observar ao longo do traballo, os libros de texto alcanzan tal protagonismo nas aulas que chegan case a tomar un papel de currículo de aula.

É necesario analizar os contidos que se traballan, os obxectivos que se queren conseguir e sobre todo a metodoloxía mediante a cal queremos alcanzar iso, neste caso serían as estruturas que compoñen dito libro, o modelo de actividades e o progreso ou patróns que segue ese material (Moreno, 2002). Xa que debe existir un avance gradual, non é igual o punto de partida do que iniciamos o proceso de ensino – aprendizaxe co noso alumnado, ca o punto final ao que chegamos unha vez rematado o curso escolar. Debemos realizar de forma gradual o proceso, aumentando así os resultados por parte do alumnado. Tentarase que as actividades e tipos de exercicios non semellen iguais, que sexan variados, motivadores e que fagan que o alumnado, neste caso, sexa capaz de empregar o vocabulario correspondente da lingua dentro dun contexto (López e Álvarez, 2014).

Método

Os obxectivos xerais do noso estudo son analizar e investigar o grao de coñecemento do léxico galego maioritariamente castelán – falante e indagar en se o manual de texto serve como uso único de aula para o ensino do léxico dunha lingua. Destes dous, extráense os obxectivos específicos, que son coñecer a importancia que se lle da ao léxico no material curricular, examinar se os tipos de exercicios inflúen sobre a adquisición do léxico e se afectan ou non ao seu uso dentro dun contexto, observar a influencia da adquisición dunha segunda lingua tendo como inicial outra e, finalmente, contemplar a capacidade de empregar o léxico galego dentro dun contexto determinado.

Esta investigación foi realizada mediante unha investigación–acción, mediante a cal se pretende informar sobre unha situación e particular, neste caso sobre a adquisición do léxico da lingua galega nun aula de educación primaria e a motivación e interese que se lle dá a este aspecto.

A cuestión inicial foi se o alumnado adquire e sabe empregar o léxico do galego dentro dun contexto e se o libro de texto é suficiente para transmitir ao alumnado novos conceptos e empregalos de xeito fluído. Para iso, realizaremos unha análise cuantitativa, baseada no número de palabras recollidas no libro de texto, e cualitativa onde se enfocará a se o alumnado aplica ese vocabulario dentro do contexto ao que fai referencia.

Mostra

A mostra do estudo está composta por dúas partes, por un lado o libro de texto da área de Lingua de 4º Curso de educación primaria. Dito libro pertence á editorial “Obradoiro Santillana” e ao proxecto “saber facer”. Está composto por 3 cadernos correspondentes a cada trimestre do ano académico (primeiro, segundo e terceiro). Cada libro ten 5 unidades enfocadas a diversos temas, en total son 15 temas. Dentro de cada un deles trabállase a comunicación oral, competencia lectora,

vocabulario (dentro do cal enfocaremos o noso estudo), gramática, ortografía, literatura e por último unha parte de saber facer.

Por outro lado, a segunda parte da mostraxe foi o grupo da aula de 4º curso de educación primaria do CEIP Anxo da Garda (A Coruña). Está composto por 25 alumnos/as dos cales 8 son rapaces e o resto rapazas e abarcan dende os 9 ata os 11 anos. Destacamos que non existe ningún alumno que precise adaptacións curriculares, polo tanto poderemos realizar o mesmo método para todo o alumnado por igual. O centro está situado nun entorno maioritariamente de castelán – falantes.

Procedemento

Para a análise do léxico, buscamos os termos incluídos nas unidades e clasificámoslos por centros de interese (temáticas), cabe destacar que non resultou dificultoso xa que en cada tema se traballa un aspecto diferente. Unha vez analizado o número de termos e as temáticas ás que este se refire, enfocamos a nosa análise cara o tipo de exercicio no que se atopan estes termos. Logo diso agrupamos os exercicios que pertencen á mesma metodoloxía deixando así as categorías expostas na táboa.

No que respecta ás análises, en primeiro lugar, realizamos unha análise cuantitativa mediante o manual de texto citado anteriormente e, a continuación, unha análise cualitativa (investigación – acción) que estivo composta por un cuestionario.

O cuestionario consta de dúas partes nas que se tratou de recoller o maior cantidade de información necesaria para analizar posteriormente. Por un lado, preguntas de carácter informativo, mediante as cales pretendemos saber o número de nenos e nenas existentes na mostra, a idade dos mesmos, e cuestións referentes á lingua materna e a lingua máis empregada en diferentes contextos. Por outra banda, unha serie de actividades coas que se analizará a cuestión da adquisición do léxico. Ditas actividades foron feitas a partir dos 246 termos recollidos no punto anterior (análise do manual de texto), entre todas foron escollidas 30 para realizar as diferentes actividades. Os exercicios foron creados a raíz da análise de tipos de exercicios que posúe o libro de texto.

Resultados

Neste apartado farase referencia aos resultados obtidos por parte da investigación realizada sobre o libro de texto e por outro lado, sobre o cuestionario realizado á nosa mostra.

Resultados da análise do libro de texto

O libro escollido pertence á editorial Santillana, é o único material que o docente emprega para impartir a materia de lingua galega, segundo se observou nas sesións desta área. No noso estudo realizamos unha análise dos apartados que se dedican dentro do libro ao vocabulario. Trátase dunha páxina na cal que presentan actividades nas que o alumnado ten que empregar os termos que lle indican en cada unha delas, non se dedica ningún apartado a adquisición e ensino do léxico como concepto de aprendizaxe. A organización e estrutura do libro está realizada ao chou, non segue ningunha orde de

dificultade e os temas son diversos e sen relación entre eles, os termos trocan segundo a temática e non se poden empregar duns temas a outros. Por tanto, en cada tema o alumnado deberá memorizar e coñecer termos diferentes que empregarán única e exclusivamente nunha serie de exercicios.

Por outro lado, fixemos fincapé na tipoloxía de exercicios que se presentan no libro. Observamos que a maioría son de completar, relacionar e riscar, deixando de lado aqueles que presentan un carácter máis motivador e innovador. Por tanto, se o docente non integra outro tipo de recursos máis motivadores e innovadores, obtemos que se trata dunha simple listaxe de termos que o alumnado debe memorizar para realizar satisfactoriamente os exercicios de cada tema. Logo de realizar isto, non deben mostrar a súa adquisición nin coñecemento dentro dun contexto sobre estes termos, xa que en cada tema trocan e son diferentes do anterior.

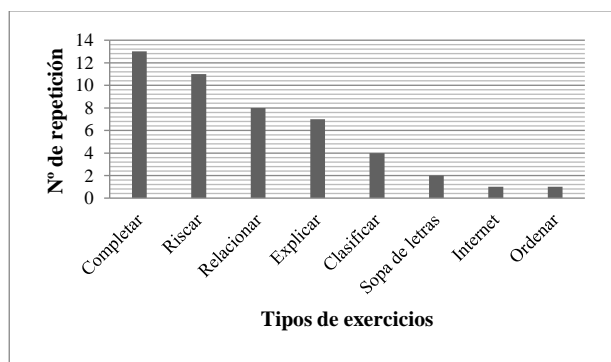

Figura 1: Tipoloxía de exercicios.

Resultados da análise do cuestionario

O cuestionario realizado ao alumnado consta de dúas partes. Por unha banda, o alumnado ten que responder a unas preguntas de carácter persoal sobre súa lingua inicial e de preferencia. E por outra banda, resolver unas actividades baseadas na tipoloxía de exercicios do libro cos termos que foron analizados da sección de vocabulario do material de texto.

En primeiro lugar, obtivemos que o alumnado aprendeu a falar nas dúas linguas por igual ou só en castelán, quedando reducido a dúas persoas que aprenderon a falar só en galego. Debemos ter en conta que en algúns dos casos, o pai ou nai do alumnado é de orixe estranxeira, polo tanto xa sabemos de antemán que o galego non vai a ser a lingua inicial por esa parte. Preguntamos ao alumnado en que lingua fala na casa e cos amigos, e obtivemos que nos fogares segue a estar presente o galego, aínda que en número reducido, pero ao saír do fogar a lingua de preferencia e o castelán na súa totalidade. Isto pode ser debido á gran influencia dos medios de comunicación, os entretementos dos que fan uso no tempo de ocio, como ben son os debuxos, videoxogos que están editados en castelán.

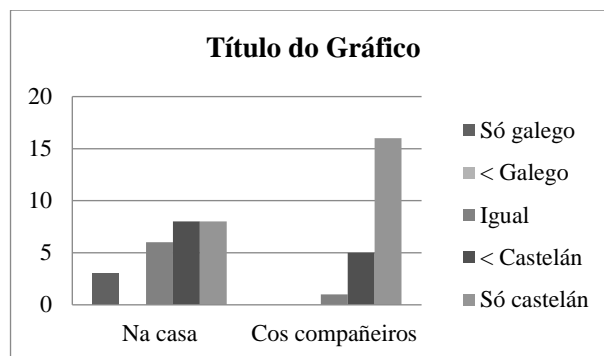

Figura 2: Comparación do uso das linguas

En segundo lugar, procedemos a recoller os resultados obtidos das tres actividades realizadas no cuestionario.

Na primeira actividade, o alumnado debía clasificar en columnas diferentes termos nas seguintes categorías sacadas do libro: cine, turismo, partes da bicicleta, ecoloxía e música. Neste caso o alumnado tiña que identificar os termos e ser capaz de enlazalo coa temática a que pertencían. A categoría que mellores resultados obtivo foi a de música, isto pode deberse a que existe unha área no centro dedicada a Educación Musical, pero diferentes termos pertencentes a área de turismo e ecoloxía tamén son traballados na área de Ciencias da Natureza e Ciencias Sociais e non obtiveron tan bos resultados.

No segundo exercicio, ofrecíase ao alumnado o contexto mediante un pequeno texto no cal tiñan que completar con diferentes termos.

Tábla 1.

Nº de veces acertada cada palabra

Palabra	Título Columna
Abraído	13
Estalar	10
Peitoril	10
Xantar	16
Malabaristas	16
Domicilio	13
Entroido	20
Sentimento	12
Cabezudos	15
Saborosos	15

Neste caso, ao nos ofrecer o contexto ao alumnado, os resultados foron en maior medida satisfactorios, xa que o número de acertos correctos era maior ca no exercicio anterior. Como se pode observar na Táboa 1, a palabra que máis número de acertos obtivo foi Entroido, aínda así do total de 25, cinco alumnos non a colocaron correctamente. As que menos número de acertos obtiveron foron peitoril e estalar, isto pode deberse ao pouco uso que fan delas ou ao descoñecemento do seu contexto e por tanto non foron capaces de encontrarlle sentido dentro do texto.

Por último, no terceiro exercicio, o alumnado debía definir 5 termos: Equipaxe, reloxo, beirarrúa, arquivo e xerra. E logo realizar unha oración con cada unha delas. Mediante este tipo de actividade pretendiamos que o alumnado fose tal de mostrarnos o que para el significaba

esa palabra, e logo mostrárnola dentro dese contexto ao cal se referían na definición. Neste caso existiron diversos resultados xa que, xerra e arquivo obtiveron un número elevado de erros tanto nas oracións como nas definicións. Con xerra existiu bastante confusión con ferramentas de cortar (serra/sierra), con accidente xeográfico (xerra/sierra) e incluso co verbo cerrar (serra / serrar). Por outra parte, arquivo non era definido correctamente xa que a confusión de un arquivo electrónico e un arquivo de carpeta facía dubidar. Equipaxe e beirarrúa presentaban confusión e as definicións eran erróneas pero as oracións correctas. En beirarrúa existía confusión en se era por onde pasaban os coches ou por onde pasaban as persoas, e con equipaxe en se era un bolso, unha mochila ou un conxunto de maletas. Aínda así, as oracións eran en maior número correctas cas definicións. Cabe dicir que se trata de oracións simples nas que non se pode determinar con exactitude se saben o contexto ou no. E Reloxo non presentou ningunha dificultade.

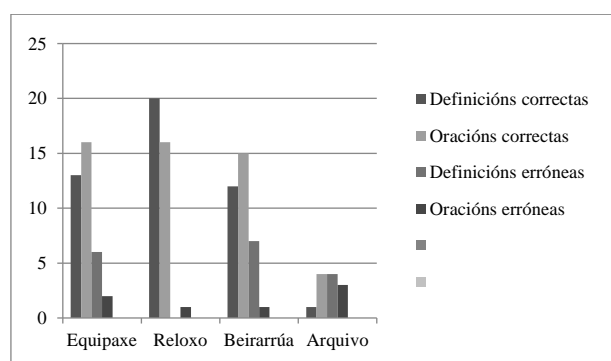

Figura 3: Análise do terceiro exercicio

Algo bastante notable en todas as actividades e que nos chamou a atención foi o número de ocios en branco que obtivemos ao longo do cuestionario. Sorprendeunos bastante porque se trataba de exercicios simples e semellantes aos que están acostumados a realizar no libro de texto, pero aínda así o alumnado deixou bastantes enunciados sen responder. Non sabemos se por non comprender ou non saber situar os termos ou simplemente por non querer responder.

Conclusións

Mediante o estudo realizado obtivemos a raíz da análise realizada sobre o material didáctico, neste caso o libro de texto empregado na aula, que non serve como material único para o ensino dun idioma. No caso deste libro pola súa organización, estruturación e a pouca importancia que se lle presta ao ensino do léxico. Sumado a isto enlazamos coa tipoloxía de exercicios xa que presentan pouca motivación e innovación, o que non facilita o interese polo aprendizaxe de termos novos nin o seu uso dentro do contexto adecuado.

Por outro lado, mediante o cuestionario realizado ao alumnado, obtivemos que a influencia da lingua inicial é notable a hora de aprender un idioma, xa que si se transmite nos fogares xa é unha base fundamental para o alumnado. Por outra parte isto vai trocando porque como

ben respondeu o alumnado, o idioma de preferencia fora dos fogares é o castelán, polo que obtemos que a lingua inicial non vai a ser a mesma sempre.

Enlazando cos resultados obtidos da análise do libro obtemos que ao realizar exercicios semellantes aos do libro con termos xa traballados na aula, o alumnado non é capaz de recoñecelos e empregalos dentro dun contexto determinado, tendo en conta que as actividades eran da mesma tipoloxía e os termos son sacados do propio libro, o interese e a adquisición destes termos non foi boa. Pode ser debido a falta de motivación e ao carácter memorístico que presentan os exercicios. Trátase de memorizar os termos para dar resposta ás actividades, pero logo o alumnado non é capaz de empregar ese léxico.

Por último queremos aportar diferentes estratexias didácticas que se poderían empregar na aula para fomentar a adquisición do léxico e evitar que esta aprendizaxe sexa memorística. Podería facerse mediante actividades lúdicas, como ben poden ser xogos. Actividades contextualizadas, enfocadas a outros aspectos da lingua, como ben poden ser o oral ou o escrito. Mediante *realias*, é dicir documentos reais. Constelacións mediante as cales o alumnado explore e extraia vocabulario de forma cooperativa, indutiva e dinámica ou mesmo dramatizacións, é dicir, simulacións e representacións de obras teatrais, ou de momentos do cotiá.

Debemos ter en conta outras metodoloxías, recursos e materiais, porque os libros de textos foron creados coa visión de apoiar e servir de guía para o profesorado, pero co paso do tempo convertéronse no currículo real da aula ata chegar a ser imprescindibles. De aquí a que se deixa de lado a motivación e innovación de cara a o alumnado, e enfocándonos no noso tema, o léxico, é tratado como listas de palabras que deben ser memorizadas para un momento determinado.

Referencias

- Alvar, M. (2003). La enseñanza del léxico y el uso del diccionario. Madrid: Arco libros.
- Braga, G. e Belver, L. (2014). El análisis de libros de texto: una estrategia metodológica en la formación de los profesionales de la educación. *Revista Complutense de Educación*, 27, (1), 199-218
- López, B. e Álvarez, M. (2014). Léxico dispoñible do galego. *Revista verba*, Anexo 71.
- López, X., Lourenço C., e Moreda M. (2010). Gramática práctica da lingua galega. Comunicación e expresión. A Coruña: Baía.
- Mendoza, A. (coord.). (2003). Didáctica de la Lengua y la Literatura. Madrid: Pearson Educación.
- Morante, R. (2005). El desarrollo del conocimiento léxico en segundas lenguas. Madrid: Arco libros.
- Moreno, J. (2002). Propuestas para la enseñanza del vocabulario en le aula. *Revista Textos*, 31, 75-86.
- Observatorio da lingua galega. (2008). Situación da lingua galega na sociedade. Observación no ámbito da educación. Xunta de Galicia. Secretaría xeral de Política Lingüística.

Tusón, J. (2003). Los prejuicios lingüísticos. Barcelona:
Octaedro.